

Historia i działalność Polskiego Towarzystwa Badania Bólu

History and activities of the Polish Association for the Study of Pain

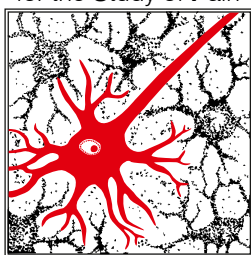
Magdalena Kocot-Kępska¹, Agnieszka Kurbiel², Jan Dobrogowski¹, Jerzy Garstka³

¹ Zakład Badania i Leczenia Bólu, Katedra Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Collegium Medicum, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska

² Oddział Kliniczny Anestezjologii i Intensywnej Terapii nr 2, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Szpital Uniwersytecki, Kraków, Polska

³ Zakład Anestezjologii i Leczenia Bólu, Instytut Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego, Poznań, Polska

Polskie Towarzystwo
Badania Bólu
Polish Association
for the Study of Pain

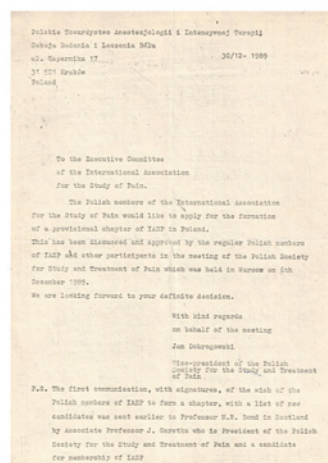
Rosnące zainteresowanie lekarzy medycyną bólu przyczyniło się do powstania w Polsce w 1976 roku, tj. dwa lata po utworzeniu Międzynarodowego Towarzystwa Badania Bólu (IASP), Sekcji Badania i Leczenia Bólu przy Towarzystwie Anestezjologów Polskich. Sekcja ta zrzeszała początkowo czternastu członków, a byli to: M. Borzęcki, J. Dobrogowski, J. Garstka, M. Hilgier, J. Kącki, M. Kowalczyk, A. Kurzbauer, M. Kuś, T. Niedziałkowska, J. Otto, B. Rutkowski, K. Sedlak, B. Szatanik, A. Szczudlik. Inicjatorem i założycielem Sekcji był doc. dr hab. Aleksander Lewiński.

Podobną sekcję utworzono przy Polskim Towarzystwie Neurologicznym, zaś kolejnym krokiem było powołanie w 1978 roku przy Komitecie Nauk Neurologicznych Komisji Patofizjologii Bólu. Przewodniczącym Komisji został Prof. Teofan Domżał, a jej celem stała się koordynacja działalności naukowej zespołów badawczych i klinicznych zajmujących się leczeniem bólu.

Rozwój medycyny bólu w Polsce odzwierciedlał to, co działo się również w światowym leczeniu przeciwbólowym.

W październiku 1989 roku Prof. Harald Breivik z Norwegii, ówczesny kanclerz IASP, zwrócił się do oficjalnym piśmie do Prof. Jana Dobrogowskiego, wówczas doktora nauk medycznych, z propozycją utworzenia polskiego oddziału IASP.

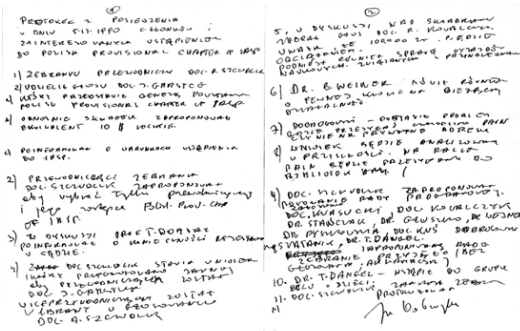
Zebrań Sekcji Badania i Leczenia Bólu, na którym polscy członkowie IASP przedyskutowali powołanie oddziału IASP, odbyło się w dniu 6 grudnia 1989 roku w Warszawie podczas Zjazdu Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii. Pismo z dnia 30 grudnia 1989 roku z oficjalnym wnioskiem do Komitetu Wykonawczego IASP o utworzenie Polskiego Oddziału IASP przedstawia rycina 1.

Ryc. 1. Wniosek do Komitetu Wykonawczego IASP o utworzenie Polskiego Oddziału IASP.

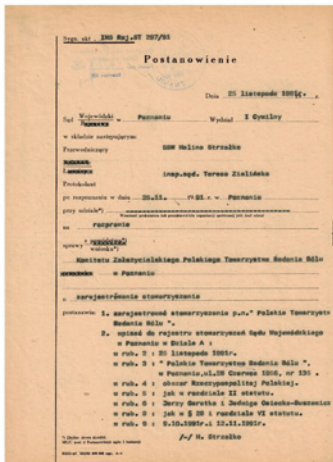
W kwietniu 1990 roku Prof. Jerzy Garstka w trakcie VI Światowego Kongresu Bólowego IASP w Adelajdzie, w Australii zgłosił oficjalnie powołanie Polskiego Oddziału IASP pod nazwą Polskiego Towarzystwa Badania Bólu (PTBB).

Pierwsze zebranie członków zainteresowanych przystąpieniem do Polskiego Oddziału IASP odbyło się w dniu 5 grudnia 1990 roku, a zebraniu przewodniczył wówczas Prof. Andrzej Szczudlik. W trakcie zebrania Prof. Jerzy Garstka przedstawił genezę i warunki powstania Polskiego Oddziału IASP, a protokół z tego wydarzenia przedstawia rycina 2. Pierwszym przewodniczącym towarzystwa, wybranym na tym zebraniu, został Prof. Jerzy Garstka, wiceprzewodniczącym Prof. Andrzej Szczudlik, sekretarzem – dr Jadwiga Pyszkowska, skarbnikiem – dr Jadwiga Buszewicz, a członkiem zarządu – Prof. Jan Dobrogowski. Początkowo organizacja zrzeszała 198 członków różnych specjalności.

Ryc. 2. Protokół z pierwszego zebrania Polskiego Oddziału IASP.

Rejestracja sądowa Polskiego Towarzystwa Badania Bólu miała miejsce 25 listopada 1991 roku w Sądzie Wojewódzkim w Poznaniu, a dokument ten przedstawia rycina 3.

Ryc. 3. Rejestracja sądowa Polskiego Towarzystwa Badania Bólu.

W 1993 roku Polskie Towarzystwo Badania Bólu przystąpiło do *European Federation of IASP Chapters*, EFIC (Europejskiej Federacji Oddziałów IASP), obecnie *European Pain Federation EFIC*. Zgodnie z zasadami Federacji, PTBB jest reprezentowane przez Kanclerza EFIC, którego funkcję obecnie pełni Prof. Andrzej Basiński. Od 2017 roku członkiem Zarządu EFIC została wybrana dr Magdalena Kocot-Kępska, obecny sekretarz PTBB.

Polskie Towarzystwo Badania Bólu zrzesza obecnie 530 członków zwykłych oraz 13 członków honorowych: Sir Michaela Bonda, Krystynę de Walden-Gałuszko, Teofana Domżała, Jerzego Garstkę, Bogdana Kamińskiego, Hansa Georga

Kressa, Andrzeja Küblera, Ewę Mayzner-Zawadzką, Ryszarda Przewłockiego, Janinę Suchorzewską, Andrzeja Szczudlika, Joannę Zakrzewską, Daniela Zarzyckiego.

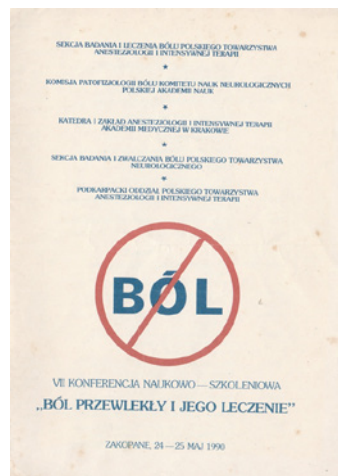
W ramach PTBB działają obecnie dwie sekcje: od 2010 roku Sekcja Interwencyjna pod kierownictwem dr Grzegorza Hury oraz od roku 2014 Sekcja Bólów Jamy Ustnej i Twarzy pod kierownictwem dr. Błażeja Szcherbaniewicza.

Działalność naukowo-szkoleniową Towarzystwo rozwijało od samego początku istnienia. Zanim utworzono PTBB, odbywały się sympozja naukowo-szkoleniowe dotyczące leczenia bólu, a pierwsze o międzynarodowym charakterze odbyło się w Gdańsku już w 1978 roku. Inicjatorem i organizatorem Sympozjum był doc. dr hab. Aleksander Lewiński. W Sympozjum uczestniczyło ponad 200 osób, w tym wielu znakomych naukowców zagranicznych, m.in.: J.J. Bonica, B.R. Fink, J. Loeser, C.R. Chapman, prof. Procacci, prof. Delfino. Rycina 4 przedstawia okładkę programu Sympozjum.

Ryc. 4. Okładka pierwszego międzynarodowego sympozjum dotyczącego leczenia bólu, organizowanego w Polsce.

Kolejne konferencje naukowo-szkoleniowe odbywały się w: Ustroniu-Jaszowcu (1981), Baranowie, Radziejowicach, Reptach Śląskich, Poznaniu-Błażejewku (1985), Łodzi (1986), Gliwicach, Rudach Raciborskich (1988), Popowie (1989), Zakopanem (1990 – rycina 5).

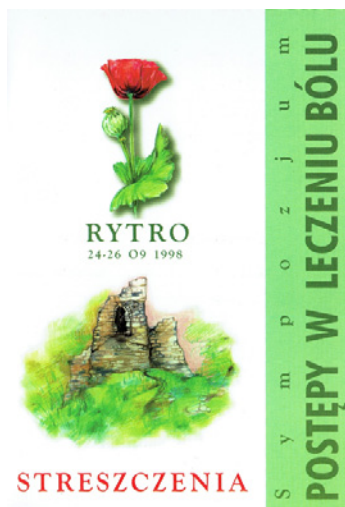
Ryc. 5. Okładka jednego z sympozjów PTBB.

Od 1994 roku co 3 lata odbywają się Zjazdy Polskiego Towarzystwa Badania Bólu (ryc. 6).

Ryc. 6. Okładka V Zjazdu PTBB.

Natomiast od roku 1998 odbywają się cykliczne Sympozja „Postępy w leczeniu bólu” (ryc. 7), które cieszą się nielubianym zainteresowaniem specjalistów zajmujących się medycyną bólu.

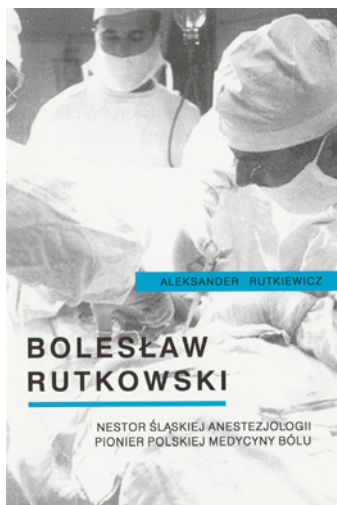

Ryc. 7. Okładka jednego z cyklicznych sympozjów PTBB „Postępy w leczeniu bólu”.

PTBB jednak nie powstałoby, gdyby nie codzienna praktyka kliniczna, rosnące zainteresowanie i postęp naukowy w medycynie bólu. Pierwszym ośrodkiem w Polsce, w którym zajmowano się pacjentami cierpiącymi z powodu dolegliwości bólowych, był Instytut Onkologii w Gliwicach. W nim pionier polskiej medycyny bólu, dr Bolesław Rutkowski, w latach 70. XX wieku stosował pentazocynę z hydroksyzyną w celu uśmierzania bólu u chorych na nowotwór. Swoje doświadczenia przedstawił w 1972 roku na sympozjum w Poznaniu, organizowanym przez Oddział Poznański Towarzystwa Anestezjologów Polskich. Doktor Rutkowski założył także pierwszą w Polsce Poradnię Leczenia Bólu w 1973 roku w Instytucie Onkologii w Gliwicach. W kolejnych latach powstawały podobne poradnie w Warszawie (1975), Katowicach (1977), Poznaniu, Krakowie (1978) i Łodzi.

W roku 2014 ukazała się obszerna publikacja autorstwa dr. Aleksandra Rutkiewicza, przybliżająca postać pioniera

polskiej medycyny bólu i anestezjologii – dr. Bolesława Rutkowskiego (ryc. 8).

Ryc. 8. A. Rutkiewicz „Dr n. med. Bolesław Rutkowski – nestor śląskiej anestezjologii, pionier polskiej medycyny bólu”, alfa-medica press, 2014.

W roku 2000 PTBB wprowadziło Certyfikat dla specjalistycznych poradni leczenia bólu. Jest on dokumentem poświadczającym wysoką i zgodną z zaleceniami IASP, EFIC i PTBB jakością świadczonych usług przez poradnie. Warunkiem uzyskania certyfikatu PTBB jest prowadzenie wielokierunkowego leczenia pacjentów z bólem przewlekłym z zastosowaniem farmakoterapii, metod interwencyjnych, psychoterapii, fizjoterapii i neuromodulacji, możliwości przeprowadzenia konsultacji u innych specjalistów np. neurologów, ortopedów, neurochirurgów oraz zatrudnienie psychologa i fizjoterapeuty. Obecnie tylko 20 poradni leczenia bólu spośród prawie 200 istniejących spełnia te kryteria i posiada aktualny Certyfikat PTBB, który jest przyznawany na 3 lata.

W 2007 roku PTBB zainicjowało wraz z Polskim Towarzystwem Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Towarzystwem Chirurgów Polskich, Polskim Towarzystwem Ginekologicznym oraz Polskim Towarzystwem Ortopedycznym i Traumatologicznym program certyfikacji szpitali i oddziałów klinicznych „Szpital bez bólu”. Do chwili obecnej certyfikat otrzymało 218 placówek i 33 oddziałów szpitalnych zabiegowych i niezabiegowych. Warunkiem uzyskania Certyfikatu „Szpital bez bólu” jest prowadzenie oceny i odnotowanie nasilenia bólu pooperacyjnego, uśmierzenie bólu ostrego wg zaleceń ekspertów i EBM, coroczne szkolenie lekarzy oraz pielęgniarek w zakresie bólu ostrego. Obecnie szpitale i oddziały mogą również przeszkolić personel i uzyskać certyfikat z leczenia bólu przewlekłego. Certyfikat PTBB przyznawany jest na 3 lata (ryc. 9).

Ryc. 9. Logo programu PTBB - „Szpital bez bólu”.

Niewątpliwym sukcesem PTBB jest doprowadzenie, we współpracy z Fundacją Ekspertów dla Zdrowia, do nowelizacji ustawy o prawach pacjenta. W dniu 24 lutego 2017 roku Sejm RP przyjął nowelizację ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. Do tej pory zapis ustawy gwarantował prawo do opieki paliatywnej i łagodzenia bólu tylko chorym w stanie terminalnym. W ramach obecnego zapisu: „każdy pacjent ma prawo do leczenia bólu. Podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych jest zobowiązany podejmować działania polegające na określeniu stopnia natężenia bólu, leczeniu bólu oraz monitorowaniu skuteczności tego leczenia”. Przepisy stanowią podstawę prawną, gwarantującą opiekę przeciwbólową wszystkim chorym, którym towarzyszy ból i cierpienie, niezależnie od rodzaju i stadium choroby.

PTBB prowadzi szeroko zakrojoną działalność dydaktyczną. Ze względu na zbyt małą liczbę godzin w edukacji przed-dyplomowej poświęconych medycynie bólu podjęto inicjatywę przetłumaczenia i wdrożenia programu nauczania medycyny bólu dla studentów, opartego o *Core Curriculum* EFIC i IASP. Program nauczania został pilotażowo wprowadzony do nauczania studentów medycyny Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Innowacją w edukacji podyplomowej są wprowadzone w 2007 przez PTBB, we współpracy z Medycznym Centrum Kształcenia Podyplomowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, dwusemestralne studia „Medycyna Bólu” dla lekarzy specjalistów. Studia zakończone są egzaminem. Jest to pierwszy tego typu projekt w Europie, który został nagrodzony grantem edukacyjnym IASP.

Program studiów powstał w oparciu o *Core Curriculum for Professional Education in Pain* J.E. Charlton. Inicjatorem i kierownikiem studiów podyplomowych jest Prof. Jan Dobrogowski. Dotychczas studia te ukończyło ponad 700 lekarzy, głównie anestezyjologów.

Głównym zadaniem PTBB w najbliższym czasie jest ustanowienie specjalizacji lub umiejętności w zakresie medycyny bólu dla lekarzy specjalistów. Ekspert PTBB opracowali szczegółowy program specjalizacji, który przedstawiono w Ministerstwie Zdrowia oraz w Naczelnej Radzie Lekarskiej.

Od 2000 roku Polskie Towarzystwo Badania Bólu wydaje kwartalnik „Ból” (ryc. 10). Od początku istnienia pisma jego redaktorem naczelnym jest Prof. Barbara Przewłocka. W czasopiśmie publikowane są prace oryginalne i przeglądowe z dziedziny medycyny bólu. Kwartalnik jest bezpłatny dla członków PTBB w wersji drukowanej, w ramach składki członkowskiej. W wersji elektronicznej wszystkie artykuły są publikowane w otwartym dostępie (*Open Access*) w wersji *on-line* (www.bolczasopismo.pl). Czasopismo znajduje się także nieprzerwanie od 2012 r. w kolejnych wykazach czasopism punktowanych MNiSW (ostatni wykaz z 31 lipca 2019 r.).

Ryc. 10. Okładka pierwszego numeru kwartalnika „Ból”.

Warto podkreślić, że w ramach działalności wydawniczej PTBB wydano wiele opracowań książkowych i podręczników dotyczących diagnostyki i leczenia chorych cierpiących z powodu bólu (ryc. 11).

Ryc. 11. Jedna z publikacji dotycząca diagnostyki i leczenia chorych cierpiących z powodu bólu.

Ponadto eksperci PTBB opracowują również krajowe zalecenia odnoszące się do poszczególnych problemów w leczeniu bólu u pacjentów. Do tej pory ukazały się polskie zalecenia rozpoznawania i leczenia bólu neuropatycznego, uśmierzania bólu ostrego, dotyczące stosowania silnych analgetyków opioidowych u pacjentów z bólem przewlekłym pochodzenia nienowotworowego, farmakoterapii bólu u chorych na nowotwory, a także zalecenia postępowania w bólu pooperacyjnym:

- Dobrogowski J., Mayzner-Zawadzka E., Drobnik L., Kusza K., Woron J., Wordliczek J.: Uśmierzanie bólu pooperacyjnego – zalecenia 2008. *Ból* 2008; 9(2): 9–22.
- Misiótek H., Mayzner-Zawadzka E., Dobrogowski J., Wordliczek J.: Zalecenia 2011 postępowania w bólu ostrym i pooperacyjnym. *Ból* 2011; 12(2): 9–33.
- Misiótek H., Cettler M., Woron J., Wordliczek J., Dobrogowski J., Mayzner-Zawadzka E.: Zalecenia postępowania w bólu pooperacyjnym AD 2014. *Ból* 2014; 15(3): 19-47.

- Szczudlik A, Dobrogowski J, Wordliczek J, Stępień A, Krajnik M, Leppert W, Woron J, Przeklasa-Muszyńska A, Kocot-Kępska M, Zajączkowska R, Janecki M, Adamczyk A, Malec-Milewska M. Rozpoznanie i leczenie bólu neuropatycznego: przegląd piśmiennictwa i zalecenia Polskiego Towarzystwa Badania Bólu i Towarzystwa Neurologicznego – część pierwsza. *Ból* 2014; 15(2): 8–18.
- Szczudlik A., Dobrogowski J., Wordliczek J., Stępień A., Krajnik M., Leppert W., Woron J., Przeklasa-Muszyńska A., Kocot-Kępska M., Zajączkowska R., Janecki M., Adamczyk A., Malec-Milewska M.: Rozpoznanie i leczenie bólu neuropatycznego: przegląd piśmiennictwa i zalecenia Polskiego Towarzystwa Badania Bólu i Towarzystwa Neurologicznego – część druga. *Ból* 2014; 15(3): 8–21.
- Dobrogowski J., Wordliczek J., Szczudlik A., Stępień A., Drobnik J., Leppert W., Krajnik M., Woron J., Zajączkowska R., Kocot-Kępska M., Przeklasa-Muszyńska A., Jakowicka-Wordliczek J., Kołtąj M., Janecki M., Pyszkowska J., Boczar K., Suchorzewski M., Mordarski S., Susło R., Malec-Milewska M.: Zasady stosowania silnie działających opioidów u pacjentów z bólem przewlekłym pochodzenia nienowotworowego – przegląd piśmiennictwa i zalecenia Polskiego Towarzystwa Badania Bólu, Polskiego Towarzystwa Neurologicznego i Polskiego Towarzystwa Medycyny Rodzinnej. *Ból* 2015; 3: 9–30.
- Wordliczek J., Kotlińska-Lemieszek A., Leppert W., Woron J., Dobrogowski J., Krajnik M., Przeklasa-Muszyńska A., Jassem J., Drobnik J., Wrzosek A., Janecki M., Pyszkowska J., Kocot-Kępska M., Zajączkowska R., Filipczak-Bryniarska I., Boczar K., Jakowicka-Wordliczek J., Malec-Milewska M., Kübler A., Suchorzewski M., Mordarski S.: Farmakoterapia bólu u chorych na nowotwory – zalecenia Polskiego Towarzystwa Badania Bólu, Polskiego Towarzystwa Medycyny Paliatywnej, Polskiego Towarzystwa Onkologicznego, Polskiego Towarzystwa Medycyny Rodzinnej, Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii. *Ból* 2017; 18 (3): 11–53.
- Misiótek H., Zajączkowska R., Daszkiewicz A. et al.: Postoperative pain management – 2018 consensus statement of the Section of Regional Anaesthesia and Pain Therapy of the Polish Society of Anaesthesiology and Intensive Therapy, the Polish Society of Regional Anaesthesia and Pain Therapy, the Polish Association for the Study of Pain and the National Consultant in Anaesthesiology and Intensive Therapy. *Anaesthesiol Intensive Ther* 2018; 50(3): 173–199.
- Wordliczek J., Zajączkowska R., Dzik A., Jackowski M., Richter P., Woron J., Misiótek H., Dobrogowski J., Paśnik K., Wallner G., Malec-Milewska M.: Postoperative pain relief in general surgery – recommendations of the Association of Polish Surgeons, Polish Society of Anaesthesiology and Intensive Therapy, Polish Association for the Study of Pain and Polish Association of Regional Anaesthesia and Pain Treatment. *Pol Przegl Chir* 2019; 91(1): 47–68

Od 2015 roku po raz pierwszy w Polsce co dwa lata odbywa się EFIC Kraków Pain School „*Translational Pain Research*,

From Lab To Clinic”, organizowana we współpracy z Zakładem Farmakologii Bólu Instytutu Farmakologii im. Jerzego Maja Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Pomysłodawcą i kierownikiem dotychczasowych edycji EFIC Pain School w Krakowie (ryc. 12) jest Prof. Barbara Przewłocka.

TRANSLATIONAL PAIN RESEARCH: FROM LAB TO CLINIC

Ryc. 12. Logo Szkoły Bólu EFIC w Krakowie.

Od 2015 roku prowadzony jest również kurs e-learningowy LeczBól.pl dla lekarzy oraz pielęgniarek, zainteresowanych medycyną bólu (ryc. 13). Szkolenie na temat bólu ostrego i przewlekłego kończy się egzaminem i uzyskaniem punktów edukacyjnych w ramach szkolenia ustawicznego lekarzy.

Ryc. 13. Logo kursu e-learningowego.

PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ

Głównym zadaniem PTBB w najbliższym czasie jest ustanowienie umiejętności lub specjalizacji w zakresie medycyny bólu dla lekarzy specjalistów. Wprowadzenie specjalizacji z medycyny bólu wzrośnie zainteresowanie zarówno kształceniem lekarzy w tej dziedzinie, jak i zwiększy liczbę specjalistycznych poradni leczenia bólu.

Nadal będzie kontynuowany program certyfikacji dla specjalistycznych poradni leczenia bólu, gdyż certyfikat PTBB jest dokumentem poświadczającym wysoką i zgodną z zaleceniami IASP i EFIC jakość świadczonych usług przez poradnie. Posiadanie certyfikatu PTBB przez placówki leczenia bólu jest brane pod uwagę podczas kontraktowania świadczeń z NFZ.

Szpitalne i oddziały szpitalne są zainteresowane uzyskaniem Certyfikatu „Szpital bez Bólu”, a program ten został rozszerzony o oddziały niezabiegowe (np. internistyczne, geriatryczne, reumatologiczne), co dodatkowo poprawi dostępność certyfikatu dla jednostek nie posiadających oddziałów zabiegowych.

Kontynuowana będzie działalność wydawnicza (kwartalnik Ból) oraz edukacyjna PTBB: kurs e-learningowy, studia podyplomowe „Medycyna Bólu” oraz Kraków EFIC Pain School, gdyż są to działania podnoszące poziom oraz poprawiające jakość i dostępność do leczenia bólu w Polsce.